

Pracovní list: zkoumání regionalismů

Tramvaj × šalina

- vhodné využití při výuce lexikologie (vrstvy slovní zásoby, regionalismy)

Cíl

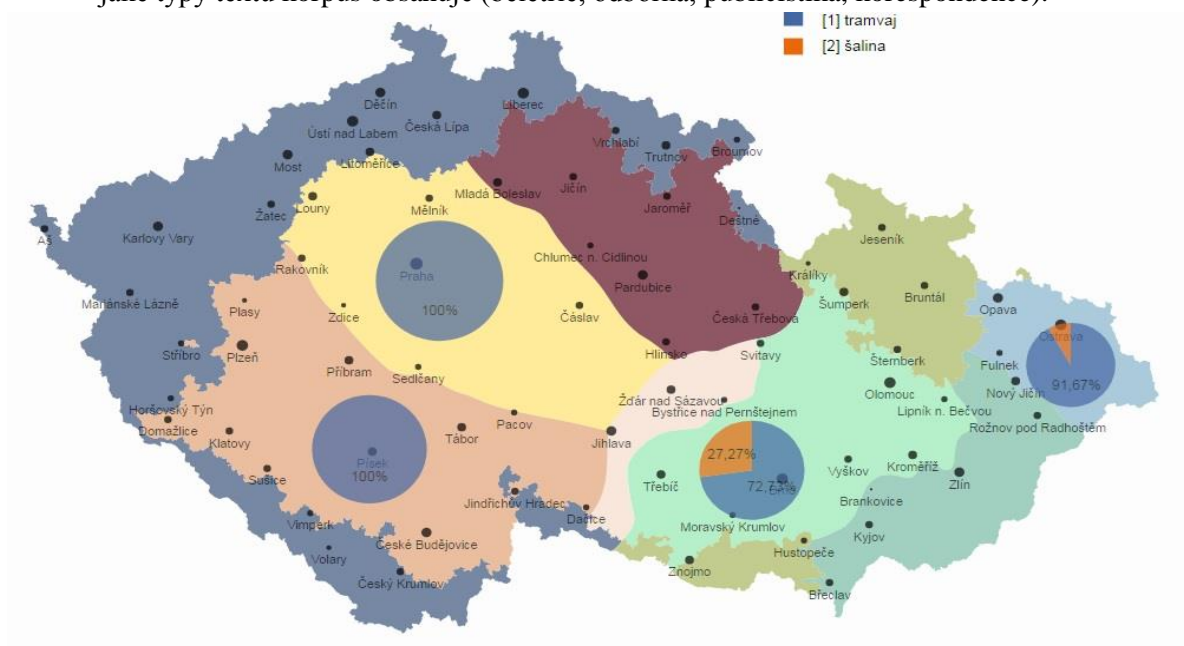
- zkoumání frekvence užití regionalismů v krajích ČR

Úlohy

- V jaké oblasti České republiky se podle vás užívá slovo *šalina* k označení tramvaje?
- Pokuste se odhadnout, zda se v této oblasti bude označení *šalina* více užívat v mluveném nebo psaném jazyce. Svě tvrzení zdůvodněte.
- Pravdivost svých tvrzení nyní ověřte v korpusovém průzkumu variant SyD.

Řešení úloh:

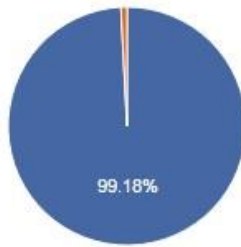
- Slovo *šalina* se užívá v oblasti Brna. Můžeme ověřit díky znázornění na mapě. Zároveň se z mapy dozvíme, který z výrazů je v Brně užíván častěji.
- *Tramvaj* je podle korpusu častější v mluveném i psaném jazyce. Na výsledek má určitě vliv to, jaké typy textů korpus obsahuje (beletrie, odborná, publicistika, korespondence).

- V mluveném i psaném jazyce je podle korpusu častější výraz *tramvaj*. Na výsledek bude mít opět vliv typ obsažených textů a nahrávek. Záleží tedy i na situaci, ve které se nachází mluvčí

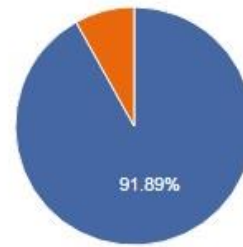
či pisatel.

Psaný jazyk

[1] tramvaj
[2] šalina

Mluvený jazyk

[1] tramvaj
[2] šalina

Pracovní list: zkoumání vývoje užívání synonymických dvojic

Úkol 1

Cíl: porovnávání užití synonym v kontextu historického vývoje češtiny (lexikologie, morfologie)

Úloha: V diachronním korpusu SyD porovnejte různou frekvenci užití synonym v průběhu let. Poté se zamyslete nad možnostmi, které mohly zapříčinit výraznou změnu ve vývoji užívání konkrétních slov. Při hledání významných roků v grafu můžete pracovat s dalšími zdroji (učebnice, slovníky) nebo použít platformu zdrojů (internet).

Možné návrhy vysvětlení klíčových uzlů – Národní obrození (purismus), světové války, vznik republiky, např. rok 1914 je možno sloučit dále s výkladem o Almanachu na rok 1914 apod.

Motivace: žák si uvědomí proměnlivost frekvence slov se stejným významem a jazykový vývoj obecně (jazyk není statický, ale neustále v pohybu). Vhodné pro výklad historické mluvnice (historismy), morfologie i etymologie slov.

Učitel může sloučit výuku vývoje češtiny s literaturou a vše rámcovat historickým kontextem českým i světovým. Dále se žáci seznámí s různými jazykovými vlivy vstupujícími do slovní zásoby (např. vliv němčiny – *kino*, latiny, řečtiny).

dle × podle

arci × vskutku

as × asi

býlí × plevel

bibliotéka × knihovna

biograf × kino

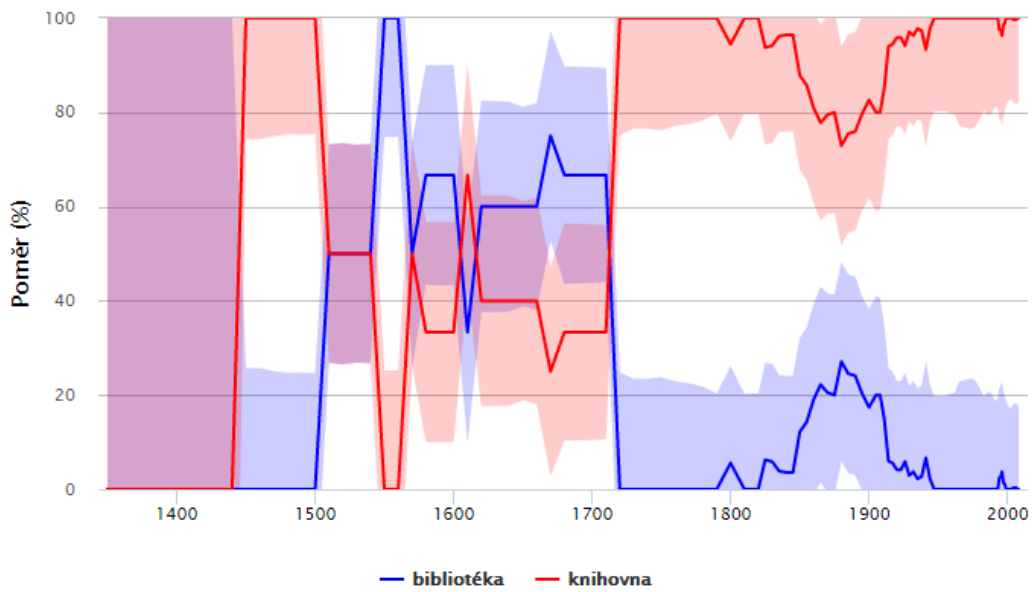
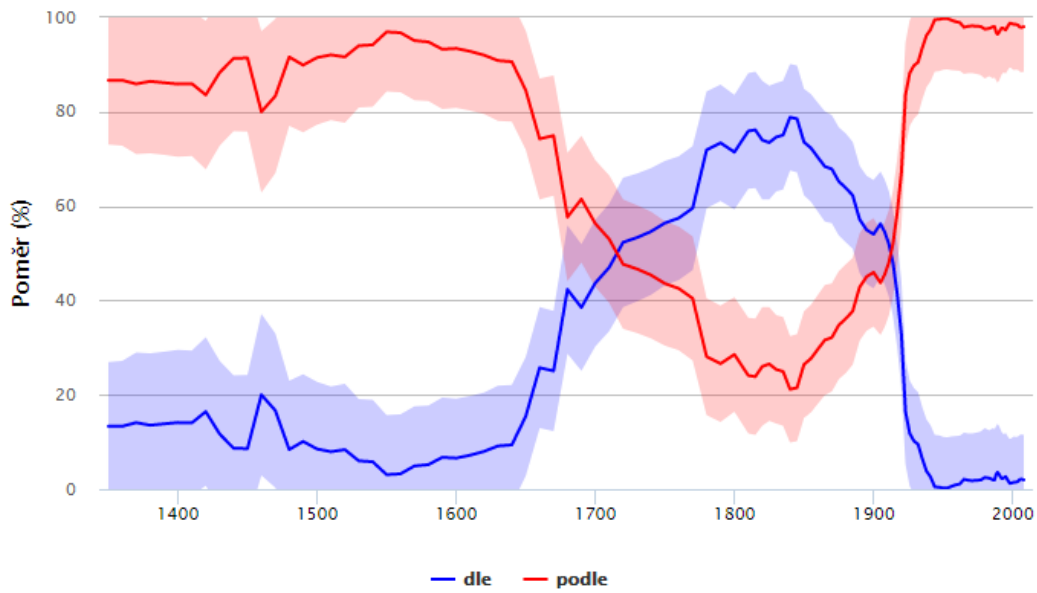
chorý × nemocný

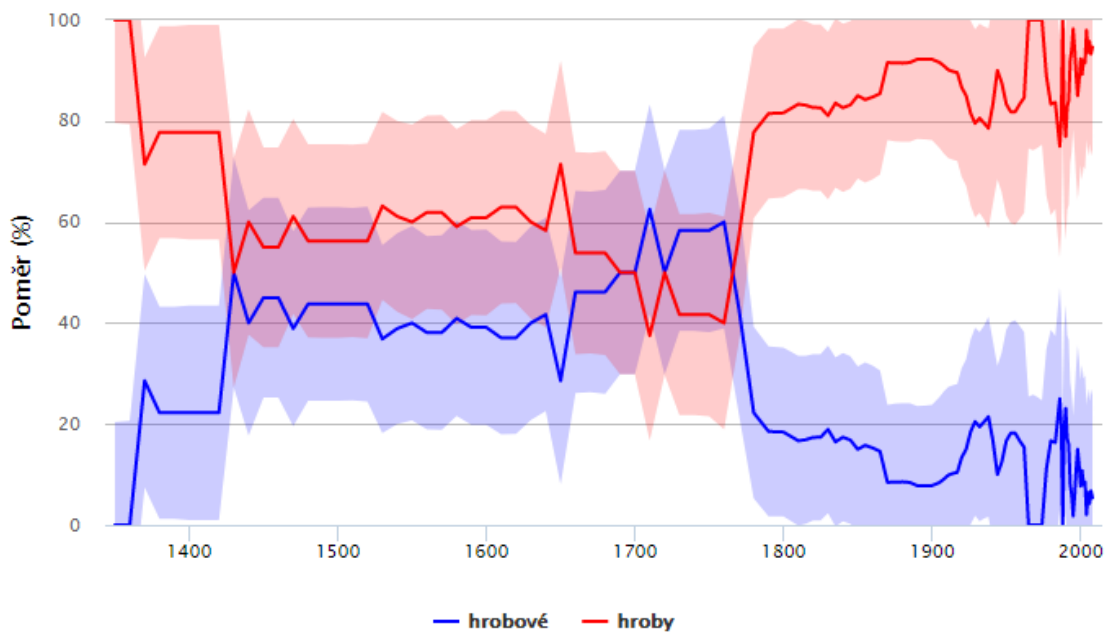
Úkol 2. Zamyslete se nad tím, která z těchto variant je v dnešním psaném projevu frekventovanější. Svou myšlenku ověřte v diachronním vyhledávání korpusového nástroje SyD. Čím si vysvětlujete dnešní příklon k jedné variantě? V jakých publikacích byste se pravděpodobně mohli setkat s variantou životné koncovky typu *hrobové, dnové*?

hrobové × hroby

dnové × dny × dni

Řešení příklad:

Příklad řešení:

Frekventovanější je varianta slova s neživou koncovkou *hroby*. Dnes neuvažujeme o hrobech jako o živých předmětech (ani v beletrii – dříve estetická funkce), tudíž není důvod k užití slova s živou koncovkou. Příklon k jedné variantě obecně může být dán tendencí jazyka k úspornosti, k snadnějšímu porozumění. Žáci se mohli setkat se slovem *hrobové* např. v beletrii Karla Sabiny, 19. st.